

SZIGETHY GÁBOR

Lapszemle XXVIII.

kortársalgó

SZIGETHY GÁBOR (1942) Budapest

Béke és Szabadság – képes hetilap, VI. évfolyam, 11. szám. 1955. március 16. Ára 2 forint. Az öreg újságot papírmániámat számon tartó ismerősömtől kaptam ajándékba – csemegézem.

Levelező rovat: *„Ötszáz csille szén, terven felül* – Mint békeküldött részt vettem a IV. Magyar Békekongresszuson. A brigádom vállalta, hogy amíg távol leszek, helyettem ők fogják megtermelni azt a szénmennységet, amit én termeltem volna. Viszonzásul azt vállaltam, hogy az első negyedévben 500 csille szénnel termelek többet, mint amennyit a tervem előír. Bányüzemünkben több hasonló vállalat történt. Így dolgozunk mi, oroszlányi bányászok, mert meg akarjuk mutatni felszabadulásunk tizedik évfordulóján, hogy mire képes a magyar nép. Boros Antal levelező, Oroszlány-Bánya”

Tehát Boros Antal *levelező* napokig nem dolgozik a bányában, mert békeküldött a fővárosban. Dolgoznak helyette szorgalmasan szorgalmas munkatársai. Ha majd vége lesz a IV. Magyar Békekongresszusnak, a *levelező* elvtárs hazamegy, és ahogy megígérte, ötszáz csille szén termel terven felül. Kérdés: a terv szerint mennyit kellett termelnie?

Régi történet: 1963 nyarán egyetemistaként két hónapig a Fővárosi Villamosvasút Füzesi Árpád Főműhely (Budapest, XI. Bartók Béla út) asztalosműhelyében dolgoztam – nyári munka, magam tartottam el magamat, kellett a pénz.

Az egyik reggel magához int az öreg szaki: *Jöj-jön, megyünk fáért!* Húzom a kocsit, a raktárban föl-rakjuk a platóra a félmázsás farönköt, indulnék visszafelé. Halkan, határozottan mordul az öreg: *Ember, hová siet? Elszívunk egy cigarettát...*

Rágyújtottunk, beszélgettünk, érdekelte, mit tanulok, mi történt a szüleimmel, miért élek egyedül, egyetemi ösztöndíjból hogyan tudom fenntartani főbérleti lakásomat.

Üldögéltünk, beszélgettünk, újra rágyújtottunk, félóra múltán indultunk visszafelé. A műhelyben – kezében szétteregtetett, betűkkel, számokkal tele-rótt árkus papír – a brigádvezető hangosan dühöngött: *Eddig százhatvan óra volt a norma, az előírt munkaidő egy ilyen öreg villamoskocsi farészeinek lebontására. Most meg a normás azt írja, elég lesz erre százhusz óra is. A rohadt életbe...*

A padon üldögélő brigádtagok egyetértően, rosszkedvűen morogtak.

Mennyi idő alatt tudjuk ezt a melót megcsinálni? – néztem kíváncsian farkasszemet a keserű tekintetű melósokkal.

Nyolcvan, nyolcvanöt óra... ha ráverünk, hatvan, hatvanöt, de az anyjuk Úristenit, nekik ehhez semmi közük!

Lassan hatvan éve, 1963 nyarán egy szerelőcsarnokban éltem át és értettem meg, miért vesztett fejsze az ügy, a szocializmus építése. Boros Antal *levelező* 1955 márciusában nem tudta. Terven felül ötszáz csille szén termelt, s vélhetően őszintén úgy gondolta: mint *békeküldött* helyt állt, hiszen jelentősen túteljesítette a tervet.

A Béke és Szabadság névtelen vezércikkírója szerint a IV. Magyar Békekongresszuson 572 küldött kért szót. Hatvanöten lelkesedhettek hangosan. Boros Antal s a többi, félezer hallgatag küldött figyelmesen, egyetértően bólogatva hallgatta a szónoklatokat, szünetekben eszegette a téliszalámis szendvicseket. Mindannyiukat lelkük legmélyéig áthatotta a békeharc. A Debrecenből érkezett Czirják Ferenc is átérzi feladata fontosságát, a lap *levelező* rovatában tudatja ország-világgal: a békeharcra el-tökélten készen áll.

„A Békekongresszus után – Békeküldött voltam a IV. Magyar Békekongresszuson. Nekünk, kongresszusi békeküldötteknek az a feladatunk, hogy élenjárói legyünk a hazai békeharcnak. El kell juttatnunk és tovább kell adnunk azt az erőt és azt a hitet, amelyet a békekongresszuson kaptunk. Tudjuk, hogy a békeharc a kongresszussal nem ért véget. Ezért dolgozunk, ezért harcolunk. A kongresszuson értettük meg igazán, milyen nagy feladatok várnak ránk a békéért folyó harcban. Most nagy lendülettel látunk neki ennek a munkának. Czirják Ferenc békeküldött, Debrecen”

Az ostobaság nem ragályos, de Rákosi elvtárs roncsbirodalmában kórosan terjedt.

A hírlapot akkor lapozgatók közül hányan hitték el Ladorján János *levelező*nek, hogy a Borsodi Hőerőműben Nagy Lajos szerelőbrigádja 180, Antal István hegesztő 170, Tóth András szerelő 148 százalékos teljesítményt ért el? Ha mindenki állandóan

és folyamatosan túlteljesíti a tervet, ha a hivatalos hírek szerint mindenből – szénből, vajból, lakásból, kenyérből, szövetből – napról napra, hónapról hónapra országunkban egyre több és jobb lesz, miért kerül egyre kevesebb és vacakabb áru a boltok polcaira? Ha egyre gazdagabbak vagyunk, miért leszünk egyre szegényebbek?

Az osztályharc élesedett: 1955. március 2. és 4. között ülésezett a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége: „elítélték Nagy Imrét mint a jobboldali opportunistáé nézetek fő képviselőjét”. Sejthető: Rákosi elvtárs nemsokára politikai süllyesztőbe küldi munkásmozgalmi ellenlábását – *nemsokára*: április 14-én Nagy Imre miniszterelnököt megfosztják minden párttisztviselésétől, 18-án este már nem miniszterelnök, majd december 3-án a veterán kommunista Nagy Imrét kizárják a kommunista pártból.

Béke és Szabadság, 1955. március 16.

Kaposvári helytörténészek talán ki tudnák deríteni: élt-e ez idő tájt a Beloiannisz utca 61. számú házában özv. Schmidt Józsefné, aki nehéz helyzetéről felháborodottan számolt be a hetilap *Kedves Béke és Szabadság!* oldalán.

„Mit tegyek? – Házam kerítését akartam megjavíttatni. Bementem a vasboltba, és kértem 15 méter kerítésdrótot. Azt a választ kaptam, hogy csak akkor kaphatok kerítésdrótot, ha négyzetméterenként 5 kilogramm kukoricát szolgáltatok be. 82 éves nyugdíjas tanítónő vagyok. Ezt a feltételt nem tudom teljesíteni. A tanács kereskedelmi osztálya a 801/27–955. számú rendeletre hivatkozva nem tud segítséget nyújtani. Mit tegyek? Özv. Schmidt Józsefné, Kaposvár, Beloiannisz u. 61. sz.”

Valóban özv. Schmidt Józsefné ragadott elkeseredetten tollat Kaposvárott, vagy Budapesten a szerkesztők ötlötték ki ezt a történetet? Magyarországon, 1955 márciusában a hetilapot olvasó, jóérzésű magyarok számára ez a levélke ostoba tréfa vagy tragikus korkép?

1955 tavaszán iskolába járni nem szerető, hetedik elemista voltam. A *walesi bárdok*, *Árvácska*, *A Pál utcai fiúk* voltak mindennapi beszélgetőtársaim. Nem olvastam az Országos Béketanács képes hetilapját, a Béke és Szabadságot. Hatvan év múltán most riadtan böngészem az újságban akkor megjelent írásokat.

Kapokodom a fejem! Gábor Andor rettenetesén rossz, értelmetlen, zagyva, a magyar nyelv szabályait semmibe vevő (1955-ben a lapban újra közölt) versében 1925. március 21-én így lelkesedett az 1919. március 21-én kikiáltott proletárdiktatúráért.

„S hogy volt e volt, s nem híg álom csupán, / melyből kiébredtél, hogy elveszítsd, / kérdözve rajta bambán és tupán, / kínlódva, hogy megint életre

szítsd: / azt most tudod csak, ennyi év után, / mert minden év többet beszél a múltról: / a hősookról, akiknek sikerült, / a vértanúkról, akikbe került, / s a leckéről, a jobban megtanultról.”

A következő oldalon Máté György, a Magyar Írószövetség párttitkára eltökélt bolsevik öntudattal ünnepli a hatvan évet megélt szovjet állampolgár magyar író, Illés Bélát: „amire ő igent mond, arra sokmillió olvasója igennel felel. Hogy könyveit olyanok olvassák nálunk és több tucat országban, akiknek írja, a nép, a kommunisták, a haladás hívei”.

Magyar Irodalmi Lexikon, 1963 – Gábor Andor: 204 sor; Illés Béla: 232 sor. *Magyar Életrajzi Lexikon*, 1981 – Gábor Andor: 97 sor; Illés Béla: 137 sor. *Új Magyar Irodalmi Lexikon*, 1994 – Gábor Andor: 55 sor; Illés Béla: 40 sor.

A felejtés üteme töretlen.

Gondolom, ma már nem él Vajda István. Szívesen fejére olvasnám 1955-ben hittel hirdetett veretes ostobaságát: *Emlékezés az utolsó Tervkölcson kötvényre*. Vagy nagyon ostoba volt, vagy aljas, vagy cinikus, vagy erkölcstelen, vagy mind a négy, aki képes volt ilyen hülyeséget leírni: „Te vagy az első és egyetlen kölcsön e hazában, az Árpád bejövételétől mind a mai napig, aki nem maradtál csalfa ígéret, hiú remény, értéktelen papír.”

Szekrény mélyén őrzök édesanyám által az ötvenes években kínnal-keservvel jegyzett néhány Tervkölcson- és Békekölcsön-*papírt*, amelyek értékét a magyar állam 1956 után már elfelejtette visszafizetni.

Egyéni veszteség, parányi gond. Nemzeti tragédia: az emberektől erőszakkal elrabolt pénzből nem épült, gyarapodott, gazdagodott hazánk – kommunista békeharcban sorvadtt, pusztult Magyarország.

Látszólag üdítően politikamentes írás a hetilap tizenhetedik oldalán: *Gyorsfénykép Darvas Ivánról*. Az izgága újságíró azonban mindenáron harcosan politikai állásfoglalásra szeretné rábírní az ifjú színészt, akit 1943-ban mint tehetségtelent tartották távol a Színművészeti Akadémiától.

Ugyan ki tette ezt? Ki volt ez a rosszhiszemű ember? – kérdezi Darvas Ivánt a korkegyenc újságíró felháborodottan, azonban a színész nemcsak nagyon tehetséges, de bölcs és becsületes ember is.

Ebben egyetértett az egész tanári kar – válasza csupán ennyi.

Amikor illik és hasznos megbélyegezni a háború előtt, a „horthyfasizmus” idején élt tehetséges, népszerű művészeket, Darvas Iván nem áll be a múltat törött gerinccel mindenestől megtagadók sorába. Művészi példaképe Rátkai Márton és Somló István – tőlük szeretné tudásuk, a színészmester-

ség titkait ellesni, megtanulni. Romeót játssza a Madách Színházban, de nem ez álmai szerepe (egy év múlva mint színházrajongó ifjú néző már mint Mercutiót csodáltam): „Nagyon örülne, ha egyszer Hamletet is eljátszhatná.” A rövid írás utolsó mondata: „Bizonyára eljön még az ideje annak, hogy színészi vágyainak javarésze teljesülni fog.”

Darvas Iván soha nem játszotta el a dán királyfit.

1957 márciusában a Magyar Ifjúság (a frissen verbuvált kommunista ifjúsági szervezet hetilapja) körkérdése alapján Darvas Iván az ország legkedveltebb, legnépszerűbb ifjú színésze. Estéről estére színpadon van a Madách Színházban, napközben filmet forgat. A moszkvai parancsra tankokkal oltalmazott munkás-paraszt forradalmi kormány gátlástalanul cinikus és okosan számító: megvárja a forgatás végét (*Gerolsteini kaland*), és az utolsó forgatási nap estéjén (1957. május), a színházi előadás végén, az öltözőben tartóztatja le két bőrkabátos

belügyes a színészt. (Másképpen emlékezik Tolnay Klári, a színész felesége, másképpen Darvas Iván, s más hámozható ki a korabeli újságokból.)

Évekig börtönben ült Darvas Iván, aztán – pártkatonák jönnek, mennek, örökre eltűnnek, a tehetséges színészt ideig-óráig víz alá nyomja a torz politika, de túléli – néhány év múlva ismét az ország egyik legnépszerűbb színésze lett.

Ha nem is mind, de „vágyainak javarésze” teljesült: örökre beírta nevét a magyar színháztörténetbe.

A Béke és Szabadságot 1955 márciusában Haraszi Sándor főszerkesztette... ma már elfelejtett pártkatoná; Gábor Andor rossz verseit belepte a por; Illés Béla regényeit napjainkban csak tévedésből emelik le a könyvespolcra.

Az 1955-ben Darvas Iván főszereplésével készült film, a *Liliomfi*, az 1957 tavaszán forgatott *Gerolsteini kaland* a televízió évről évre ismételt, örök darabjai: felejthetetlen múltidő.

